Μακεδονικά

Τόμ. 1

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1940

Κτητορική επιγραφή του Αγίου Δημητρίου της Παλατίτσας

Μανόλης Ανδρόνικος

doi: [10.12681/makedonika.9124](https://doi.org/10.12681/makedonika.9124)

Copyright © 2016, Μανόλης Ανδρόνικος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανδρόνικος Μ. (2017). Κτητορική επιγραφή του Αγίου Δημητρίου της Παλατίτσας. *Μακεδονικά*, 1, 190–194.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.9124>

ΚΤΗΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΛΑΤΙΤΣΑΣ

Είναι γνωστό πιά σήμερα, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐξαίρετου Γάλλου ἀρχαιολόγου Λέον Heuzey καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ κ. Κ. Ρωμαίου, τὸ μικρὸ χωριὸν Παλατίτσα, μισὴ ὥρα νοτιώτερα ἀπὸ τὴν Βέροια. Στὴν ἀρχὴ τοῦ χωριοῦ διατηρεῖται, σὲ κακὴ δυστυχῶς κατὰστασι, ἡ ἐκκλησίαι τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, χτισμένη τὴν ἀρχὴν τῆς Τουρκοκρατίας. Ὁ τύπος τῆς, σὰν ὅλες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἰδιαίτερον: ἓνα μακρονάρι, πὺν στύλοι ξύλινοι τὸ χωρίζουν σὲ τρία κλίτη. Στὸ χτίσιμό τῆς χρησιμοποίησαν ἀρκετὸ ὕλικὸ ἀπὸ τὸ γειτονικὸ παλάτι τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Ὁ Λέον Heuzey καταγράφει δώδεκα σπονδύλους¹), ἓνα μικρὸ δωρικὸ κιονόκρανον καὶ ἓνα πόδι ἀπὸ ἀρχαῖο περιρραντήριον, πὺν χρησίμευε γιὰ ὑποστήριγμα τοῦ βαπτιστηρίου, μὴ λογαριάζοντας φυσικὰ τὴν κυβικὴν πέτρην πὺν μεταχειρίσθησαν στοὺς τοίχους. Ἀπὸ τὴν χρονολογίαν πὺν ἀναφέρει ὁ Heuzey στὸ σημεῖον πὺν καταγράφει καὶ τὸ ἀρχαῖον ὕλικόν φαίνεται πὺν διάβασε καὶ τὴν ἐπιγραφὴν γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε, δὲν τὴν δημοσίευσεν ὅμως οὔτ' ἐκεῖνος οὔτε καί, ὅσον μπόρεσα νὰ βρῶ, κανεὶς ἄλλος. Δίνουμε τὸ πανομοιότυπον τῆς ἐπιγραφῆς ὅπως μὲ κάθε ἀκρίβεια τὴν ἀντέγραψεν ὁ φίλος ζωγράφος κ. Χρ. Λεφάκης.

Ἡ ἐπιγραφὴ, πὺν διατηρεῖται πολὺ καλὰ, εἶναι γραμμένη ἐπάνω ἀπὸ τὴν πρὸς τὸ ἱερὸν θύραν τῆς προθέσεως. Ἄν καὶ δὲν λείπουν οἱ συνειθισμέναι στίχοι βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν βραχυγραφίαι, ὅμως ἡ ἀνάγνωσίς τῆς δὲν παρουσιάζει σημαντικὰς δυσκολίας. Στὴ μεταγραφὴν πὺν δίνω ἐδῶ χωρίζω τοὺς στίχους μετρικά, γιὰ τὴν ἡ ἐπιγραφὴν εἶναι γραμμένη σὲ βυζαντινὸν δωδεκάσύλλαβον².

* Ἐχω ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσω τὸ σεβαστό μου καθηγητὴ κ. Α. Σιγάλα τόσο γιὰ τὴν παρὰχώρησιν τῆς δημοσίευσιν, ὅσον καὶ γιὰ τὴν βοήθειαν πὺν μοῦ προσέφερε στὴ μελέτη τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀκόμη εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ τὸ σεβαστό μου καθηγητὴ κ. Α. Ξυγγόπουλον γιὰ τὴν σημαντικώτατην βοήθειαν στὴν ἐργασία μου.

1. ΛΕΟΝ ΗΕΥΖΕΥ, *Le mont Olympe et l' Acarnante* σελ. 193.

2. Περβλ. Σ. ΚΟΥΓΕΛΑ, Ἡ ἐκ Βεροίας Βυζαντινὴ ἐπιγραφὴ, Ἑλληνικά, τόμ. 9 (1936) σ. 167.

Τίνος τὸ ἔργον ἐν γράμμασιν οὐ λέγω·
 Θεὸς γὰρ οἶδεν ὁ ἐρευνῶν καρδίας.
 Εἴ τις τε ἄνθρωπος δωρεάν μοι προσφέρει
 καὶ Μάρτυρα εὐρήσει πρὸς τὸν θεὸν προστάτην.
 Ἐχρίστη ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ ὑπὸ
 χειρὸς Νικολάου Ζωγράφου ἐκ τόπου
 Λινοτόπι ἐλαχίστου καὶ ἁμαρτωλοῦ.
 Ἐτελειώθη κατὰ μηνὸς Μαΐου
 ε . . . ἐπὶ ἔτους ΖΟΗ ἰν(δικτιῶν)ος ΙΓ' ¹).

Ἐνῶ περιέμενε κανεῖς εὐθύς στὸν πρώτο στίχο νὰ δεῖ τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορα, ὅπως συμβαίνει στὶς παρόμοιες ἐπιγραφές, ὁ γράφας ἀρκεῖται, μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ³⁾ βυζαντινὴ μετριοφροσύνη, νὰ μᾶς πεῖ πὼς δὲν ἀναφέρει « τίνος εἶναι τὸ ἔργον » γιατί ὁ θεὸς τὸ ξέρει κι' αὐτὸ φτάνει. Ἡ τελευταία λέξη τοῦ 2^{ου} στίχου, πούναι βραχυγγραμμένη, πρέπει νὰ διαβαστεῖ *καρδίας*, μῦθο πού τὸ Ρ δὲν εἶναι φανερό ³⁾ καὶ τὸ ΔΗ εἶναι ἀνορθόγραφο· ἔτσι μόνο παίρνει νόημα ἡ φράση αὐτὴ πούναι γνωστὴ στὴ χριστιανικὴ φιλολογία ⁴⁾).

Οἱ στίχοι 3 καὶ 4 παρουσιάζουν σχετικὴ δυσκολία· ὁ 4^{ος} μὲ τὴν ἀνάγνωσι πού κάναμε μᾶς δίνει δυὸ συλλαβές παραπάνου ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνεξήγητο, γιατί τὴν ἴδια ἀνωμαλία παρατηροῦμε καὶ στὸν 3^ο στίχο τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀγίου Χριστοῦ τῆς Βεροίας· ἐκεῖνο πού μᾶς δυσκολεύει εἶναι τὸ νόημα, πού ὅμως εἶναι, νομίζουμε, τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ βγεῖ :

1. Στὴ μεταγραφή δὲν κράτησα τὴν ὀρθογραφία τοῦ κειμένου, τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ δεῖ κανεῖς στὸ πανομοιότυπο.

2. Τὴν ἴδια ἔκφραση βρίσκουμε συχνὰ σὲ παλαιότατα χριστιανικά μνημεῖα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἔτσι π. χ. στὴν ἐπιγραφή τῆς μονῆς Λατόμου, ὅπως μᾶς τὴν ἔσωσε ἡ διήγησι τοῦ μοναχοῦ Ἰγνατίου « ... ὑπὲρ εὐχῆς ἧς οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα ». Βλ. Α. ΡΑΔΟΡΟΥΛΟΣ - ΚΕΡΑΜΕΥΣ, *Varia Sacra Graeca*, Πετροῦπολις 1907 σ. 107. Σ' ἓνα τόξο τοῦ νάρθηκος τῆς Παναγίας τῆς Ἀχειροποιήτου : « ἡ ὑπὲρ εὐχῆς οὐ οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα ». CH. DIEHL, M. LE TOURNEAU, H. SALADINS, *Les monuments chrétiens de Salonique* σ. 57. Στὸν Ἅγιο Δημήτριο συναντοῦμε δυὸ φορές τὴν ἐπιγραφή : « ὑπὲρ εὐχῆς οὐ οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα » ἔ. ἀ. σ. 95. Ὁ σεβαστὸς μου καθηγητὴς κ. Α. Ξυγόπουλος εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἀνακοινώσῃ μιὰ παρόμοια ἐπιγραφή ἀπὸ τὸ Βοσκοχώρι πού δημοσιεύεται παραπάνω σ. 18 στὸν τόμο αὐτό : ὑπὲρ εὐχῆς ἐπ | οἶσαν ὦν | οἶδεν ὁ Θεὸς | ς τὰ ὀνόματα. Ὅμοια παραδείγματα στὸν Γ' τόμο τῆς Ἐπετηρίδος Βυζ. Σπουδῶν, σ. 335 : ΘΕΜ. ΒΟΛΙΑΔΗ, Μιὰ μεταβυζαντινὴ ἐπιγραφή.

3. Ὅτι πρόκειται γιὰ τὰ γράμματα ΑΡ συμφωνεῖ κι' ἡ ἀνάγνωσι τοῦ 4^{ου} στ. « καὶ μάρτυρα . . . » καὶ πρὸ πάντων τὸ « ἁμαρτωλοῦ » τοῦ 7^{ου} στίχου. Πρβλ. καὶ ἐπιγραφή Ἀγίας Μαρίνης Χιλιομιδίου Κορίνθου : « Θεὸς γὰρ οἶδεν ὁ ἐρευνῶν καρδίας ». ΘΕΜ. ΒΟΛΙΑΔΗ, Μιὰ μεταβυζαντινὴ ἐπιγραφή, ἔ. ἀ.

4. Πρβλ. Παραλ. Α, 29, 17, Α, 28, 9 καὶ Βασιλ. Α, ΙΣΤ, 7 « ὁ ἐτάζων καρδίας ».

+ ΤΙΝΟΣ ΠΕΡΓΩΝ· ΕΝΤΥΜΝΟΛΟΘΣ ΓΗΝΕΝ
 Ο ΕΡΕΝΑΚΙΝ ΟΙ ΤΣΤΥΝΟΣ ΕΡΜΟΙΤΦΗ· ΚΗ ΕΥΕΝΣΗ
 ΡΩΤΩΝ ΡΩΤΩΤ· ΕΧΡΗ ΤΥΝΗ ΠΙ· ΠΟΧΙΡ ΜΙΣΩΡΕΣ
 ΕΚΤΩΣ ΑΙΡΩΤΩΝ· ΕΛΙΚΗ ΤΛ· ΕΤΑΛΗΟΚΤΜΙΝ ΜΑΙΧ
 ΕΦΕΠΙΣΤΩΤ· ΟΗ

Κτητορικὴ ἐπιγραφή τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Παλατίτσας

Ἄν, λέγει, κάποιος ἄνθρωπος προσφέρει δωρεὰ στὴν ἐκκλησία θὰ ἔχει προστάτη μαζί μὲ τὸ θεὸ καὶ τὸ Μάρτυρα, ποὺ στὸ ὄνομά του, δηλ. τὸν Ἅγιο Δημήτριον ¹⁾, τιμᾶται ἡ ἐκκλησία.

Στὸ στ. 5 συναντοῦμε τὸ ρῆμα «ἐχρίστη» στὴ θέση τοῦ συνηθέστατου «ἀνιστορήθη», μὲ τὴ σημασία δηλαδὴ τοῦ «ἐτοιχογραφήθη» ἡ ἐκκλησία. Παρ' ὅλη τὴν πρωτοτυπία του καὶ τὸ παράδοξο τῆς ἔκφρασης νομίζω, πὼς δὲν εἶναι δυνατό ν' ἀμφισβητηθεῖ, γιατί οὔτε βραχυγραφία ἔχουμε καὶ ἡ διατήρηση τῶν γραμμάτων εἶναι τελεία ²⁾).

Ὁ τύπος τῆς ἐμπρόσθετης δοτικῆς (στ. 5 ἐν μηνί) καὶ γενικῆς (στ. 8 κατὰ μηνός) ἀντὶ ἀπλῆς δοτικῆς δὲν εἶναι ἄγνωστος σὲ κείμενα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ³⁾. Συνειθισμένη εἶναι κι' ἡ ἔκφραση τοῦ 7^{ου} στίχου : «ἐλαχίστου καὶ ἀμαρτωλοῦ» ⁴⁾).

Στὸν τελευταῖο στίχο, μετὰ τὴν ἡμερομηνία (Μαίτου ε), ἔχουμε τὸ περίεργο ἐκεῖνο μονόγραμμα ποὺ ἀφήνουμε ἀσυμπλήρωτο στὴ μεταγραφή. Θὰ περιμέναμε στὴ θέση ποὺ εἶναι ἢ τὴν ἡμερομηνία ὀλογράφως ἢ τὸ ὄνομα ἁγίου τῆς ἡμέρας. Τὸ μόνο ὅμως ποὺ μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε εἶναι ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Γ, τοῦ Φ ἢ Ω, ἐνὸς Ο, καὶ τῆς βραχυγραφίας πιθανώτατα τῆς καταλήξεως — ης ἢ — ας.

Τέλος ἡ ἐπιγραφή μᾶς δίνει τὴ χρονολογία ΖΟΗ (7078) ἀπὸ κτίσεως κόσμου ποὺ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 1570 τῆς δικῆς μας χρονολογίας ⁵⁾. Καὶ τὰ τελευταῖα δύο ὅμοια σχεδιάσματα πρέπει νὰ δηλώνουν τὴν ἰνδικτιῶνα, ἡ ὁποία εἶναι γιὰ τὸ 1570 ἡ δεκάτη τρίτη.

Ἐκεῖνο ποὺ θὰ πρέπει νὰ προσέξουμε ἰδιαίτερα στὴν ἐπιγραφή εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ ζωγράφου ⁶⁾. Μαθαίνουμε τὸ ὄνομά του, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα

1. Εἶναι ἀλήθεια πὼς κάτι τέτοιο δὲ βρῆκα σὲ παρόμοιες ἐπιγραφές.

2. Τὸ ἐχρίστη τὸ βρῖσκουμε καὶ στὴν ἐκκλησία τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων στὴ Ζέλοβα τῶν Ἰωαννίνων ἀλλὰ ἐκεῖ πρόκειται γιὰ τέμπλο «Ἐχρισώθη τὸ παρὸν τέμπλον . . . ἐχρίσθη διὰ χειρός . . .». Ἐπετ. Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. Β' σ. 329 ἀρ. 38.

3. Βλ. ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ, Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐκ Κρήτης σ. 137, 139, 154.

4. Βλ. H. GREGOIRE, Recueil des inscriptions grecques Chrétiennes d'Asie Mineure c. 1 N° 138, 233, 299, 338.

5. Κάποια λογία τάση ποὺ παρατηρεῖται σ' ὅλη τὴν ἐπιγραφή φανερώνεται καὶ στὴ γρησιμοποίηση τῆς ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίας, ἐνῶ «ἡ χρονολογία ἀπὸ τοῦ 1500 καὶ πέραν σημειοῦται ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ γράφεται διὰ γραμμάτων» κατὰ τὸν Δ. Σισιλιάνον, Ἑλληνες ἀγιογράφοι μετὰ τὴν ἔλωσιν, σ. 36.

6. Πολλὲς ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες σώζονται σὲ καλὴ σχετικὰ κατάστασις καὶ ἀποτελοῦν πολὺτιμα μνημεῖα τῆς ζωγραφικῆς τῶν χρόνων αὐτῶν. Οὔτε τοῦ θεματός μου εἶναι, οὔτε εἶμαι κατάλληλος ν' ἀσκοληθῶ μ' αὐτές· ἄλλοι ὅμως εἰδικώτεροι θά-ξιζε τὸν κόπο νὰ τὶς μελετήσουν καὶ νὰ φροντίσουν νὰ διατηρηθοῦν, τώρα μάλιστα ποὺ ἡ περιοχὴ ἀποκτᾷ ἐνδιαφέρον μὲ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας.

τῆς πατρίδας του· ἄγνωστος μέχρι τώρα ὁ «ἐκ τόπου Λινοτόπι Νικόλαος» ἀξίζει νὰ πάρει τιμητικὴ θέσιν δίπλα στοὺς ἄλλους ἀγιογράφους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ πατρίδα του Λινοτόπι μπορούμε νὰ ποῦμε μὲ μεγάλη ἀσφάλεια πὼς εἶναι τὸ γνωστὸ Βλαχοχώρι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, πὺν μαζὶ μὲ τὰ γειτονικά του Νικολίτσα, Γράμουστα κ. ἄ. ἐρειπώθηκαν τὸ 18^ο αἰῶνα. Τὸτι βλέπουμε τὸ ζωγράφο Νικόλαο νὰ ἐργάζεται σὲνα τόπο μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, σημαίνει, πὼς ἦταν γνωστὴ ἓνα γύρο ἡ καλλιτεχνικὴ του ἱκανότητα. Καὶ δὲν ἦταν ὁ μόνος στὴν πατρίδα του. Τὰ Βλαχοχώρια γνώρισαν χρόνια πλούτου κι' ἀκμῆς¹⁾, πὺν φυσικὸ ἦταν νὰ βοηθήσουν καὶ τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ, μπορούμε νὰ ποῦμε, κίνηση τοῦ τόπου. Καὶ δὲν εἶναι ὅλως διόλου ἄσχετο, νομίζω, πὼς «ἡ ζωγραφικὴ εἶναι μία ἀπὸ τὰς τέχνας ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι καλλιεργοῦνται μὲ καλὴν ἐπίδοσιν»²⁾, στὴ γειτονικὴ Σαμαρίνα, ὅπου ἀρκετοὶ πρόσφυγες εἶχαν καταφύγει ἀπὸ τὰ παραπάνω Βλαχοχώρια στὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀλβανῶν³⁾).

Ἄν θὰ θέλαμε νὰ βγάλουμε κάποιο γενικώτερο συμπέρασμα σχετικὰ μὲ τὸν τόπο, ὅπου βρίσκεται ἡ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, πὼς τὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ Παλατίτσια κι' ἡ γύρω περιοχὴ βρίσκονταν σὲ ἀνθηρὴ κατάστασι καὶ μὲ κίνητρο τὸ γνωστὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα πὺν ἐνέπνεε τοὺς ὑποδουλωθέντας φρόντιζαν, ὥστε νὰ μὴ στερηθοῦν τὶς ὥραϊες ἐκκλησίες, πὺν μέσα σ' αὐτὲς ἡ λατρεῖα παίρνει πραγματικὰ ὑπερκόσμιο χαρακτῆρα⁴⁾).

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

1. Σχετικὰ μπορεί νὰ δεῖ κανεὶς στὸ βιβλίον τῶν Ἀγγλων ἀρχαιολόγων WACE καὶ THOMPSON, *The nomads of the Balkans*, London 1913. Γιά τὸ Λινοτόπι δὲς στὶς σελ. 213, 216, 217, 218.

2. ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορικαὶ ἐρευναι ἐν Σαμαρίνῃ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τόμ. 21 (1937) σ. 430 κέξ.

3. Γνωρίζουμε ἀπὸ τὸ Λινοτόπι κι' ἄλλους ἀγιογράφους τῶν χρόνων αὐτῶν πὺν ἐργάστηκαν σὲ διάφορα μέρη. Ἐναν ἄλλο Νικόλαο γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή τοῦ Ἀγ. Νικολάου τῆς Καστοριάς πὺν εἶναι ἐξήντα χρόνια νεώτερος (1630 μ. Χ.). Γρ. Παλαμᾶς τόμ. 6 (1922) σ. 175 ἀρ. 25. Δύο ἄλλους, τὸν Μιχαὴλ καὶ τὸν Κώσταν «ἐκ Καστοριάς χώρας Λινοτόμι» (διάβ. Λινοτόπι) τοὺς μαθαίνουμε ἀπὸ μιὰ ἐπιγραφή τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου «Φωτμοῦ» στὸ Πετροχώρι τῆς Τριχωνίας (Ἑπ. Ἑτ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. Β' σελ. 322 ἀρ. 4), ὅπου ἐργάστηκαν στὰ 1589 μ. Χ. Τοὺς ἴδιους συναντοῦμε καὶ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγ. Μηνᾶ στὸ Μονοδένδρι τῶν Ἰωαννίνων (1547 ἢ 1620 μ. Χ.)· ἔ. ἄ. σ. 329 ἀρ. 41. Ἐπίσης στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Μεταμορφώσεως τῆς μονῆς Τσιτασίστης εὐρίσκομεν τὸν «Μιχαὴλ ἐκ τόπου Ἀηνοῦπῃ τῆς Καστοριάς», πὺν ἐργάστηκε ἐκεῖ στὰ 1620. (ἔ. ἄ. τόμ. Ε', σελ. 66, ἀρ. 1.)

4. Ἐχουμε 2-3 ἀκόμη ἐκκλησιᾶς ἐκεῖ γύρω. Μιὰ 100 χρόνια παλιότερη, πὺν δὲ σώζεται πιά σήμερα, κι' οἱ ἄλλες τῶν ὑστέρων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.